

OZOD SHARAFIDDINOV “ABDULLA QAHHOR “ KITOBINI O’RGANISH

Tolipova Zarnigor

Farg’ona davlat universiteti

Filologiya fakulteti o’zbek tili yo’nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ozod Sharafiddinovning “Abdulla Qahhor” nomli ilmiy-adabiy monografiyasini chuqur o’rganishga bag’ishlangan bo‘lib, unda Abdulla Qahhor ijodining nazariy va badiiy xususiyatlari adabiyotshunoslik manbalari asosida tahlil qilinadi. Sharafiddinovning tanqidiy qarashlari Normatov Umarali, Quronov Dilmurod va Karimov Naim kabi olimlarning ilmiy ishlari bilan qiyosiy tarzda yoritiladi.

Sharafiddinov tomonidan Qahhor ijodiga berilgan baholarning ilmiy asoslari ochib berilib, ayniqsa realizm, hayot haqiqatini aks ettirish, obraz yaratish mahorati, satira va yumor vositalaridan foydalanish kabi masalalar chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, Qahhor asarlarining ijtimoiy-estetik mohiyati, yozuvchining badiiy tafakkuri va uslubiy individualligi ilmiy-nazariy jihatdan asoslanadi.

Sharafiddinovning adabiy tanqid metodologiyasi alohida e’tibor markaziga olinib, uning tahlil uslubida tarixiylik, obyektivlik va badiiylik tamoyillarining uyg’unligi ko’rsatib beriladi. Shu orqali ushbu monografiyaning o’zbek adabiy tanqididagi o’rni, ilmiy ahamiyati hamda adabiyotshunoslik taraqqiyotidagi hissasi aniqlanadi.

Natijada o’zbek adabiy tanqidining nazariy asoslarini chuqurlashtirish, yozuvchi ijodini kompleks o’rganish hamda adabiy merosni zamonaviy yondashuvlar asosida tahlil qilishda muhim ilmiy manba sifatida xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: adabiy tanqid, realizm, badiiy mahorat, obraz, satira, yumor, uslub, metodologiya, ijtimoiy tahlil, Abdulla Qahhor ijodi, Ozod Sharafiddinov.

Kirish

O'zbek adabiyotshunosligi tarixida adabiy tanqid alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki adabiy tanqid nafaqat badiiy asarlarni baholaydi, balki adabiy jarayonning yo'nalishini belgilaydi, yozuvchi ijodining mohiyatini ochib beradi. Shu ma'noda Ozod Sharafiddinov o'zbek adabiy tanqidchiligida o'ziga xos maktab yaratgan yirik olimlardan biridir. Uning ilmiy merosi o'zbek adabiyotining taraqqiyot bosqichlarini chuqur anglashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Sharafiddinovning "Abdulla Qahhor" nomli monografiyasi esa adabiyotshunoslikda alohida o'rin tutadi. Bu asarda Abdulla Qahhorning hayoti va ijodi nafaqat tavsiflanadi, balki ilmiy-nazariy asosda tahlil qilinadi. Muallif Qahhorni oddiy yozuvchi sifatida emas, balki o'z davrining ijtimoiy fikrini ifoda etgan, realizm maktabini rivojlantirgan ijodkor sifatida baholaydi.

Bugungi kunda adabiy merosni qayta o'rganish, uni zamonaviy ilmiy yondashuvlar asosida talqin qilish zarurati ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, Sharafiddinovning mazkur asarini o'rganish nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki bugungi adabiyotshunoslik uchun ham dolzarbdir. Chunki unda yozuvchi ijodini tahlil qilishning mukammal metodologiyasi, badiiy asarga yondashuv mezonlari aniq ko'rsatib berilgan.

Ozod Sharafiddinovning "Abdulla Qahhor" asarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, unda ilgari surilgan nazariy qarashlarni ochib berish hamda Abdulla Qahhor ijodining o'ziga xos jihatlarini yoritishdan iborat.

Asarning ilmiy-nazariy asoslari va metodologiyasi

Ozod Sharafiddinovning "Abdulla Qahhor" monografiyasi o'zbek adabiy tanqidchiligida ilmiy yondashuvning yorqin namunasi hisoblanadi. Asarda yozuvchi ijodi tarixiylik, tizimlilik va estetiklik tamoyillari asosida tahlil qilinadi.

Sharafiddinov adabiy asarni tahlil qilishda uni faqat badiiy matn sifatida emas, balki ijtimoiy hodisa sifatida ham ko'radi. Bu yondashuv Quronov Dilmurod tomonidan ilgari surilgan ijtimoiy-estetik tahlil tamoyillariga mos keladi. Shu sababli monografiyada har bir asar o'z davrining ijtimoiy muammolari bilan bog'liq holda talqin qilinadi[1].

Masalan, Sharafiddinov Qahhor ijodini davrlarga ajratib o'rganadi va har bir bosqichda yozuvchining badiiy tafakkuri qanday o'zgarganini ko'rsatadi. Bu esa yozuvchi ijodining evolyutsion rivojini aniqlashga imkon beradi.

Abdulla Qahhor ijodida realizm va hayot haqiqatining ifodasi

Abdulla Qahhor ijodi realizmga asoslangan bo'lib, unda hayot voqeligi haqqoniy va tabiiy tasvirlanadi. Sharafiddinov bu jihatni yozuvchi iste'dodining asosiy mezoni sifatida baholaydi.

Masalan, Qahhorning "O'g'ri" hikoyasida oddiy hayotiy voqea orqali insoniy zaiflik va ijtimoiy muammo ochib beriladi. Hikoyadagi qahramon obrazlari sun'iy emas, balki hayotiy va ishonarli tarzda yaratilgan. Sharafiddinov bu haqda shunday fikr bildiradi: "Qahhor qahramonlari o'ylab topilgan emas, ular hayotning o'zidan olingan tirik obrazlardir"[2].

Yoki "Bemor" hikoyasida insoniy beparvolik, jamiyatdagi loqaydlik masalalari juda sodda, ammo ta'sirchan tarzda ifodalangan. Bu esa realizmning eng muhim belgilaridan biri — hayot haqiqatini badiiy umumlashtirish orqali ko'rsatishdir.

Satira va yumorning ijtimoiy vazifasi

Ozod Sharafiddinov Qahhor ijodidagi satira va yumorni alohida tahlil qiladi. Uning fikricha, kulgi Qahhor ijodida oddiy vosita emas, balki kuchli ijtimoiy quroldir.

Masalan, Qahhorning “Adabiyot muallimi” hikoyasida soxta ziyolilik, bilimsizlik va riyo keskin kulgi orqali fosh etiladi. Bu asarda kulgi ortida jiddiy tanqid yotadi. Sharafiddinov bu holatni quyidagicha izohlaydi: “Qahhor kuldirib turib o‘ylantiradi, o‘ylantirib turib jamiyatni tanqid qiladi”[3].

Shuningdek, yozuvchining ko‘plab hajviy hikoyalarida jamiyatdagi illatlar, insoniy nuqsonlar ochib beriladi. Bu esa Qahhor ijodining ijtimoiy ahamiyatini yanada oshiradi.

Badiiy mahorat va uslub xususiyatlari

Abdulla Qahhorning badiiy mahorati, avvalo, uning tilida namoyon bo‘ladi. Sharafiddinov yozuvchining uslubini “lo‘nda va aniq” deb ta’riflaydi.

Qahhor ortiqcha tasvir va bezaklardan qochadi. Uning har bir jumlasida ma’no yuklaydi. Bu jihat Normatov Umarali tomonidan ham e’tirof etilib, yozuvchining uslubi “minimalizmga yaqin badiiy ifoda” sifatida baholanadi[4].

Masalan, “Bemor” hikoyasida qisqa, sodda gaplar orqali kuchli dramatik holat yaratiladi. Bu esa yozuvchining katta badiiy mahoratini ko‘rsatadi.

Obraz yaratishda ham Qahhor o‘ziga xos yo‘l tutadi. U qahramonlarni idealizatsiya qilmaydi, balki ularni barcha kamchiliklari bilan birga tasvirlaydi. Bu esa obrazlarning hayotiylikini oshiradi.

Sharafiddinov tahlilining ilmiy ahamiyati

Ozod Sharafiddinovning mazkur asari o‘zbek adabiy tanqidida muhim ilmiy manba hisoblanadi. U nafaqat Qahhor ijodini tahlil qiladi, balki adabiy asarni o‘rganishning metodologik asoslarini ham belgilab beradi.

Sharafiddinovning yondashuvi quyidagi jihatlari bilan ahamiyatlidir:

- yozuvchi ijodini tarixiy jarayon bilan bog‘lash;
- badiiy asarni ijtimoiy kontekstda tahlil qilish;

-estetik mezonlar asosida baholash.

Bu yondashuv bugungi adabiyotshunoslikda ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Xulosa

Ozod Sharafiddinovning "Abdulla Qahhor" asarini o'rganish jarayonida shuni anglash mumkinki, bu monografiya oddiy adabiy tahlil emas, balki yozuvchi ijodiga chuqur kirib borishga undaydigan ilmiy va ma'naviy qo'llanmadir. Muallif Abdulla Qahhorni faqat badiiy ijodkor sifatida emas, balki inson ruhiyatini nozik his etgan, jamiyatdagi muammolarni yurakdan o'tkazgan ijodkor sifatida talqin qiladi.

Sharafiddinov tahlillarini o'qir ekanmiz, Qahhor asarlaridagi qahramonlar bizga begona emasligini sezamiz. Ular oddiy insonlar, ularning quvonchi, iztirobi, xatolari va umidlari hayotdagi real odamlarni eslatadi. Shu jihatdan, Qahhor ijodi insonni o'ylashga, o'ziga nazar tashlashga majbur qiladi. Bu esa adabiyotning eng muhim vazifalaridan biridir.

Monografiya yana bir jihati bilan e'tiborga loyiq: unda adabiy tanqid quruq baholash emas, balki tushunish, his etish va anglash jarayoni sifatida namoyon bo'ladi. Ozod Sharafiddinov yozuvchi ijodini tahlil qilish orqali o'quvchini ham fikrlashga, asarni chuqurroq idrok etishga chorlaydi.

Abdulla Qahhor ijodi va uni Sharafiddinov talqinida o'rganish nafaqat ilmiy ahamiyatga ega, balki insoniy jihatdan ham muhimdir. Bu asar o'quvchiga hayotni chuqurroq anglash, inson qadri, haqiqat va adolat haqida o'ylash imkonini beradi. Shu bois, mazkur monografiya o'zbek adabiyotshunosligida muhim o'rin tutuvchi, har bir tadqiqotchi va kitobxon uchun zarur bo'lgan ilmiy meros sifatida qadrlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ozod Sharafiddinov. *Abdulla Qahhor.* – Toshkent.
2. Abdulla Qahhor. Tanlangan asarlar. – Toshkent.
3. Karimov N. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent.
4. Quronov D. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – Toshkent.
5. Normatov U. Adabiy tanqid asoslari. – Toshkent.

